

11.8.2017

EOAK/945/2016

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT JA LUOTTOTIETOYHTIÖIDEN VALVONTA

1 ASIA

Käsiteltävänäni on ollut kanteluita, joissa on arvosteltu luottotietotoimintaa harjoittavien yhtiöiden menettelyä tilanteissa, joissa riita-asiassa annettu tuomio johtaa maksuhäiriömerkintään, vaikka kysymys on ollut aidosti maksuvelvollisuutta koskevan riidan ratkaisusta.

Esimerkiksi eräässä tapauksessa kantelija kertoi ostaneensa puhelinliittymän, mutta jättäneensä sen maksamatta, koska toimitettu tuote ei hänen mielestään ollut luvatus mukainen. Velkomusoikeudenkäynnissä kantelija oli riitauttanut saatavan, mutta käräjäoikeus oli tuominut hänet maksuvelvolliseksi. Tämän jälkeen kantelija oli maksanut laskun, mutta tuomio oli johtanut maksuhäiriömerkintään. Kantelijan mielestä hänellä tulisi olla oikeus saada riita-asiassa tuomioistuimen arvio maksuvelvollisuudesta ilman, että mahdollinen langettava tuomio johtaa maksuhäiriömerkintään. Kantelija ei ollut maksukyvytön eikä maksuhaluton, vaan hänen mielestään tuote oli virheellinen.

Laillisuusvalvontakäytännössä ei luottotietoyhtiöiden valvonnan ole katsottu kuuluvan oikeusasiamiehen toimivaltaan, joten en ole ratkaisuissoni arvioinut sitä, miten luottotietoyhtiöiden olisi tullut menetellä arvioidessaan merkinnän tekemistä tällaisten riitautettuja saatavia koskevien tuomioiden osalta.

Totesin asiaa koskeviin kanteluihin antamissani ratkaisuisissa, että kanteluiden perusteella ei ollut aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä. Tämä johtui siitä, että luottotietolain 13 §:n 3 kohdan mukaan luottotietorekisteriin saa henkilöluottotietoina tallettaa viranomaisen toteamina maksuhäiriötietoina tiedot maksun laiminlyönnistä, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla, yksipuolisella tuomiolla tai ulosottokaaren 2 luvun 26 §:ssä tarkoitetulla ulosottoperusteen määräajan jatkamisesta annetulla tuomiolla taikka rekisteröidyn hyväksymän vekselin protestilla. Totesin kuitenkin, että en pidä mainitun 3 kohdan sääntelyä kaikissa tilanteissa täysin tyydyttävänä, koska myös perustellusti riitaisissa asioissa annettu tuomio voi jo sinänsä johtaa maksuhäiriömerkintään.

Maksuhäiriömerkinnässä on kysymys merkittävästä ja velallisen kannalta laajavaikutteisesta asiasta. Maksuhäiriömerkinnän on todettu tarkoittavan muun muassa sitä, että kuluttajan luottokorttia voidaan vaatia palautettavaksi, uuden luoton saanti todennäköisesti vaikeutuu, on vaikea tehdä osamaksukauppasopimusta, vuokra-asunnon ja kotivakuutuksen saanti vaikeutuu ja puhelinliittymä- ja vakuutus sopimuksissa vaaditaan vakuutta tai ennakkomaksuja. Myös työpaikan saanti vaikeutuu, mikäli työtehtävään liittyy taloudellista vastuuta (kt. Jyrki Lindström: Luotonvalvonta ja saatavien perintä, Helsinki 2014, s.21). Näin ollen maksuhäiriömerkintöjen oikeellisuus on yhteiskunnallisesti tärkeä kysymys.

Edellä esitetyn vuoksi otin asian tutkittavaksi omana aloitteena, ja pyysin oikeusministeriötä antamaan lausuntonsa seuraavista seikoista:

- 1) Onko luottotietolain 13 §:n 3 kohdan säännöstä, ottaen huomioon lain 3 §:n 1 kohdan määritelmän, pidettävä riittävän selkeänä, kun siinä ei oteta kantaa siihen, onko maksuvelvollisuus perustellusti riitautettu tuomioistuimessa vai onko kysymys maksuhaluttomuudesta tai maksukyvyttömyydestä?
- 2) Miten Oikeusrekisterikeskuksen tulisi ottaa huomioon se, ettei tuomioista, joissa saatavan peruste on perustellusti riitautettu eikä siten ole kysymys maksukyvyttömyydestä tai maksuhaluttomuudesta, tulisi luovuttaa tietoja luottotietoyhtiöille? Onko asiassa nyttemmin annettu ohjeistusta ja jos ei, tarvittaisiinko tällaista ohjeistusta oikeusministeriön käsityksen mukaan?
- 3) Miten luottotietoyhtiöiden harkintaa asiassa tulisi arvioida tai säännellä?
- 4) Onko oikeusministeriön mielestä luottotietoyhtiöiden valvonta järjestetty asianmukaisesti? Kun luottotietoyhtiöiden ei ole katsottu hoitavan julkista tehtävää, niiden toiminta on ylimmän laillisuusvalvonnan ulottumattomissa.

2 SELVITYS

Oikeusministeriö totesi 26.10.2016 antamassaan lausunnossa muun muassa seuraavan.

Riidattomina vireille tulleita asioita ovat E-, W- ja S-asiat. Jos riita-asia tulee vireille laajalla haastehakemuksella, se saa tunnuksen L.

Kun yksipuolinen tuomio on annettu E-, W- tai S-asiassa, se siirretään käräjäoikeuden toimesta hyväksyttynä tuomiorekisteriin. Ratkaisulle annetaan koodi 01. Tuomiorekisteriä ylläpitää Oikeusrekisterikeskus (ORK). Luottotietoyhtiöt saavat seuraavana päivänä tiedot tuomiorekisteriin koodilla 01 kirjatusta yksipuolisista tuomioista. Yksipuolinen tuomio johtaa näin ollen heti maksuhäiriömerkintään.

Jos vastaaja hakee takaisinsaantia yksipuoliseen tuomioon, asia tulee vireille uutena asiana. Uusi asia kirjataan diaariin laajana L-asiana. Yksipuolisen tuomion osalta diaariin tehdään tarkastusmerkintä, jossa todetaan, että asiassa on haettu takaisinsaantia. Yleensä tämä tieto toimitetaan tuomiorekisteriin. Luottotietoyhtiöt saavat tiedot tehdyistä tarkastusmerkinnöistä, jos merkintä on tehty tuomiorekisterin huomautuskenttään. Jo annettu yksipuolinen tuomio ei kuitenkaan automaattisesti poistu tuomiorekisteristä eikä näin ollen myöskään luottotietorekisteristä. Käytäntö kuitenkin on, että luottotietoyhtiöt poistavat maksuhäiriömerkinnän viimeistään silloin, kun velallinen omasta aloitteestaan osoittaa tehneensä takaisinsaantihakemuksen.

Jos vastaaja vetoaa takaisinsaantihakemuksessa vain sellaiseen perusteeseen, jolla ei selvästi ole vaikutusta asian ratkaisemiseen, takaisinsaantihakemus hylätään. Tällöin annetaan uusi yksipuolinen tuomio ja tieto yksipuolisesta tuomiosta merkitään aiemmin annetun yksipuolisen tuomion huomautustietoihin ja luottotietoyhtiöt saavat tuomiorekisteristä sanotun tiedon. Uudempi yksipuolinen tuomio ei summaarisena asiana siirry tuomiorekisteriin, koska takaisinsaantiasiana se on kirjattu vireille tulleeaksi L-asiana.

Jos takaisinsaantihakemus taas hyväksytään, asiaa ryhdytään käsittelemään uudelleen laajana riita-asiana. Tällöin annettu yksipuolinen tuomio mitätöidään ja se ilmoitetaan poistettavaksi tuomiorekisteristä. Luottotietoyhtiöt saavat tästä tiedon. Kun asia aikanaan ratkaistaan, tietoa asiassa annetusta tuomiosta ei ilmoiteta tuomiorekisteriin, koska kysymyksessä on L-asia. Näin ollen tuomio, jossa alkuperäinen kanne on hyväksytty takaisinsaannin hyväksymisen jälkeen, ei johda maksuhäiriömerkintään.

Jos vastaaja vastaa haastehakemukseen ja kiistää riidattomana vireille tulleen kanteen sellaisella perusteella, jolla mahdollisesti voi olla vaikutusta asian ratkaisemiseen, asia siirtyy heti käsiteltäväksi tavanomaisessa riita-asiain menettelyssä. Asian diaaritunnus E, W tai S ei kuitenkaan muutu. E-, W- tai S-asiata ei siten kanteen kiistämisen perusteella muuteta L-asiaksi, vaikka se tosiasiansa on L-asia.

Tuomiorekisteriin lähetetään kaikki lainvoiman saaneet tuomiot, jotka on annettu summaarisen haastehakemuksen perusteella vireille tullessa asiassa niiden sisällöstä riippumatta. Tuomiorekisteriin lähetetään näin ollen myös ne tuomiot, joissa kanne on hylätty taikka hyväksytty kokonaan tai osittain.

Yksipuolisten tuomioiden (koodi 01) lisäksi luottotietoyhtiöt saavat tiedon vain niistä tuomioista, jotka on merkitty koodilla 03. Koodilla 03 merkitään tuomiot, joissa kanne on hyväksytty kokonaan tai osittain. Näin ollen myös sellaiset kanteen osittain tai kokonaan hyväksyvät tuomiot, jotka koskevat perustellusti riitautettua saatavaa, johtavat maksuhäiriömerkintään.

Luottotietolain 13 §:n 3 kohdan mukaan luottotietorekisteriin saa muun muassa ilmoittaa tiedot *maksun laiminlyönnistä*, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla. Voidaan perustellusti saattaa kysymyksen alaiseksi se, onko velkomusasiassa kysymys maksun laiminlyönnistä silloin, kun maksuperuste osoittautuu riitaisaksi.

Tavanomaisen laajan riita-asian oikeudenkäynnissä annettu tuomio ei johda maksuhäiriömerkintään, vaikka vastaaja häviäisikin juttunsa ja hänet tuomiossa velvoitettaisiin suorittamaan maksun jutun voittaneelle kantajalle. Jos asia kuitenkin on saatettu vireille riidattomana velkomusasiassa, johtaa suoritustuomio maksuhäiriömerkintään, vaikka kanteeseen on vastattu ja asia käsitelty laajana riita-asiana.

Oikeusministeriönkään mielestä tilannetta ei voida pitää tyydyttävänä.

Luottotietolain 13 §:n 3 kohtaa olisi kuitenkin mahdollista täsmentää siten, että vain tiedot riidattoman saatavan maksun laiminlyönnistä, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla, saadaan ilmoittaa luottotietorekisteriin.

Oikeusministeriö katsoi kuitenkin, ettei tilanteen korjaaminen välttämättä edellytä luottotietolain muuttamista. Asia olisi korjattavissa myös tarkentamalla käräjäoikeuksissa noudatettuja kirjaamiskäytäntöjä. Tämä edellyttäisi kuitenkin käräjäoikeuksien käyttämän asianhallintajärjestelmän muuttamista.

Yleisiin tuomioistuihin on valmisteilla uusi asianhallintajärjestelmä (AIPA), joka tulee korvata nykyisen asianhallintajärjestelmän (Tuomas). Tarkoitus on, että AIPA otettaisiin käyttöön viimeistään vuoden 2018 aikana. Koska Tuomas-järjestelmästä ollaan juuri luopumassa, sitä ei ole tarkoituksenmukaista enää tässä vaiheessa muuttaa. Oikeusministeriö totesi, että selvityspyynnössä todettu ongelma on huomioitava ja uusi AIPA-järjestelmä rakennettava sellaiseksi, etteivät perustellusti riitautetut maksusaatatavat johda maksuhäiriömerkintään, vaikka ne olisivatkin tulleet vireille summaarisella haastehakemuksella.

Luottotietoyhtiöiden valvonnan osalta oikeusministeriö katsoi, että tietosuojavaltuutetun valvonta oli järjestetty nykyisessä luottotietolaissa asianmukaisesti ja toimi käytännössä hyvin.

3 RATKAISU

Luottotietolain 3 §:n määritelmäsäännöksen mukaan tässä laissa tarkoitetaan luottotiedoilla tietoja, jotka koskevat luonnollisen henkilön tai yrityksen maksukykyä tai maksuhalukkuutta

taikka jotka muulla tavalla kuvaavat henkilön tai yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan ja joita käytetään luottoa myönnettäessä tai luottoa valvottaessa.

Lain 5 §:n mukaan luottotietotoiminnan harjoittajan, luottotiedon käyttäjän ja luottotietoja muutoin käsittelevän on noudatettava toiminnassaan huolellisuutta sekä pidettävä huolta muun muassa siitä, että luottotietojen laadusta, rekisteröityjen tiedonsaantioikeuksien toteutumisesta sekä tietojärjestelmien tietoturvallisuudesta ja käsittelyn valvonnasta huolehditaan asianmukaisesti. 6 §:n mukaan luottotietoina saa käyttää ja muutoin käsitellä vain sellaisia tietoja, jotka on saatu luotettavista lähteistä ja jotka ovat tarpeellisia ja asianmukaisia kuvaamaan rekisteröidyn maksukykyä tai maksuhalukkuutta taikka kykyä vastata sitoumuksistaan.

Lain 13 §:n 3 kohdan mukaan luottotietorekisteriin saa henkilöluottotietoina tallettaa *viranomaisen toteamina maksuhäiriötietoina* tiedot maksun laiminlyönnistä, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla, yksipuolisella tuomiolla tai ulosottokaassa tarkoitetulla ulosottoperusteen määrääjän jatkamisesta annetulla tuomiolla taikka rekisteröidyn hyväksymän vekselin protestilla.

Lain 31 §:n mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä oikaistava luottotietorekisterissä tai luottotietolausunnossa oleva virheellinen, puutteellinen, vanhentunut tai muutoin harhaanjohtava tieto.

Luottotietorekisterin pitoon sovelletaan luottotietolain säännösten ohella henkilötietolain säännöksiä, kuten käsiteltävien henkilötietojen tarpeellisuusvaatimusta lain 9 §:n nojalla.

Oikeudesta luovuttaa tietoja luottotietotoiminnan harjoittajille säädetään laissa oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (372/2010). Lain 15 §:n mukaan sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Oikeusrekisterikeskus saa sallassapitosäännösten estämättä luovuttaa ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä luottotietotoiminnan harjoittajalle, luotto- ja vakuutuslaitoksille ja muille, jotka tarvitsevat tietoja luoton myöntämistä ja valvontaa varten, luottotietoina käytettäväksi sellaiset tiedot maksun laiminlyönnistä, jotka lain mukaan saadaan tallettaa luottotietorekisteriin. Tietojen luovuttamisesta sähköisessä muodossa säädetään lain 17 §:ssä.

Saadun selvityksen mukaan käytössä olevasta tuomioistuinten asianhallintajärjestelmästä (Tuomas) johtuu, että oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaista suppeaa haastehakemusta käyttäen vireille saatetun velkomusasian suoritustuomio johtaa aina maksuhäiriömerkintään eli myös ne asiat, joissa kanteeseen on vastattu ja asia on riitauttamisen vuoksi käsitelty laajana riita-asiana, johtavat maksuhäiriömerkintään.

Näissä tapauksissa, joissa maksuvelvollisuus on perustellusti riitautettu siten, että sillä voi olla vaikutusta asiaan, merkintä ei käsitykseni mukaan täytä maksuhäiriömerkinnän tekemisen perusteena olevaa edellytystä siitä, että merkinnän on osoitettava rekisteröitävän maksukyvyttömyyttä tai maksuhaluttomuutta.

Katson, että oikeusministeriön hallinnassa olevasta tietojärjestelmästä ei tulisi luovuttaa tällaisia luottotietolain ja henkilötietolain vastaisia tietoja luottotietoyhtiöille. Käsitykseni mukaan velallisten oikeusturvan toteutumiseksi on tärkeää, että tietojärjestelmän puutteellisesta toiminnasta johtuneet virheelliset merkinnät poistetaan luottotietorekistereistä ja vastaisuudessa estetään tällaisten tietojen luovutus luottotietoyhtiöille.

Oikeusministeriö on todennut, että virhe voidaan korjata vasta tulevassa asianhallintajärjestelmässä (AIPA), joka otetaan käyttöön viimeistään vuoden 2018 aikana. Välittömänä toimenpiteenä oikeusministeriö ehdottaa, että luottotietorekisterin pitäjä poistaisi tällaisen virheellisen merkinnän rekisteristään luottotietolain 31 §:n ja henkilötietolain mukaisesti, ja että tietosuoja-

valtuutettu voisi sille henkilötietolaissa säädetyn yleisen toimivaltansa puitteissa kiinnittää luottotietorekisterin pitäjän huomiota mainittujen tietojen poistamiseen rekisteristä sekä ohjeistaa sitä tässä asiassa.

Tiedossani ei ole, kuinka moni velallinen on virheellisin perustein saanut maksuhäiriömerkinnän ja joutunut kärsimään sen seurauksista. Käsitkseni mukaan kysymys on huomattavista velallismääristä.

Pidän paljastunutta virheellisten maksuhäiriötietojen välittymiseen johtavaa järjestelmävirhettä vakavana. Ottaen huomioon maksuhäiriömerkinnän vakavat seuraukset velalliselle, virheen korjaavat toimenpiteet eivät mielestäni voi jäädä odottamaan tulevia tietojärjestelmäuudistuksia.

Mielestäni oikeusministeriön tulisi viipymättä ja yhteistyössä viranomais- ja muiden tahojen kanssa ryhtyä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että luottotietolain vastaisia tietoja ei enää välitetä tuomioistuinten tietojärjestelmästä, ja että luottotietoyhtiöt poistavat virheelliset ja harhaanjohtavat merkinnät luottotietorekistereistä.

Mielestäni luottotietolain 13 §:n säännöstä tulisi selkeyttää talletettavien tuomioistuinratkaisujen osalta siten, että vain maksukyvyttömyyttä tai maksuhaluttomuutta osoittavat riidattomissa asioissa annetut tuomiot voivat johtaa maksuhäiriömerkintään. Esitän, että oikeusministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin sääntelyn täydentämiseksi ja täsmentämiseksi.

Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 31.12.2017 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on asiassa ryhtynyt.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tietosuojavaltuutetulle.